

MENDELOVA UNIVERZITA
Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

Předsudky a stereotypy vůči vybrané skupině obyvatel
studie s využitím metody primingu

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Ing. Mgr. Jiří Čeněk Ph.D.

Vypracovala:

Klára Netolická

Brno 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci: „*Předsudky a stereotypy vůči vybrané skupině obyvatel, studie s využitím metody primingu*“ vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnici o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne

.....

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Ing. Mgr. Jiřímu Čěnkovi Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, ochotu a trpělivost při konzultacích. Dále mé poděkování patří všem respondentům, kteří se výzkumu zúčastnili.

Abstrakt

Tato bakalářská práce je zaměřena na zkoumání sociálních předsudků a stereotypů vůči vybrané skupině obyvatel. Nejprve tedy teoreticky seznamuje s danou problematikou a následně tuto problematiku prakticky zkoumá pomocí primingové manipulace a kvantitativního výzkumu. Cílem této bakalářské práce je, na základě získaných informací, ověřit teorii, že primingová metoda má moc ovlivnit bezprostřední reakci respondentů. V teoretické části práce definuji základní pojmy týkající se této problematiky. Praktickou část tvoří práce se segmentem studentů, ta proběhla formou dotazníků a skupinových rozhovorů. Závěrem práce je shrnutí a zhodnocení celé problematiky, na kterou se bakalářská práce zaměřuje.

Klíčová slova

předsudky, stereotypy, priming, rasismus, multikulturní výchova

Abstract

This bachelor thesis focuses on researching social prejudice and stereotypes against a different ethnicity at a chosen group of inhabitants. First it speaks about this issue theoretically and then this issue is researched practically by means of a priming manipulation and a quantitative research. The goal of this bachelor thesis is, based on received information, to verify a theory that a priming method has the power to influence a spontaneous reaction of respondents. In a theoretical part of my thesis I define basic words which are needed to understand this issue. A practical part forms work with a segment of students. That was done by questionnaires and a collective interview. A conclusion of the work is a summary and an evaluation of the whole issue which my bachelor thesis focuses on.

Key words

prejudices, stereotypes, priming, racism, multicultural education

OBSAH

1 Úvod.....	9
2 Cíl.....	11
3 Teoretická část	12
3.1 Postoje.....	12
3.2 Předsudky.....	13
3.3 Stereotypy	13
3.4 Rasa.....	14
3.5 Etnikum.....	14
3.6 Národnostní menšina.....	15
3.7 Migrace	16
3.8 Asimilace a integrace	17
4 Extrémní postoje	19
4.1 Etnocentrismus.....	20
4.2 Xenofobie.....	21
4.3 Rasismus	21
5 Média a jejich vliv.....	22
6 Multikulturní společnost a multikulturní výchova.....	23
7 Empirická část.....	25
7.1 Výběr vzorku dotazovaných	26
7.2 Výzkumná otázka a hypotézy	27
7.3 Výzkumná metoda	28
7.3.1 Struktura dotazníku.....	28
7.4 Priming.....	29

7.5 Vyhodnocení dat	29
8 Analýza dat	30
8.1 Histogram pro negativní priming.....	32
8.2 Histogram pro pozitivní priming.....	33
8.3 T-test	34
9 Diskuze a shrnutí výsledků	35
10 Závěr	36
11 Použitá literatura	37
12 Přílohy	44
Příloha č. 1: Priming – text pro skupinu P	44
Příloha č. 2: Priming – text pro skupinu N	45
Příloha č. 3: Dotazník.....	46
Příloha č. 4: Tabulka Case Procesing Summary	50
Příloha č. 5: Tabulka Descriptives	50
Příloha č. 6: Tabulka Test of Normality	51
Příloha č. 7: T-test.....	51

1 Úvod

S předsudky a stereotypy se potýkáme po mnoho generací a napříč celou společností, jsou tedy velmi silně zakořeněny a není snadné je vyvrátit. Předsudkům rasovým či etnickým, je ale třeba věnovat značnou pozornost, jelikož odráží stav dané společnosti a nepřiměřený růst negativních projevů, může vyústit až v otevřenou nenávist s projevy rasismus. Přitom jádrem předsudků a stereotypů, jak si uvedeme v teoretické části, jsou často pouze určité představy a domněnky bez faktického podložení, které po dlouhé desetiletí i století formují názory a postoje v dané společnosti. V teoretické části se tedy budu věnovat základním pojmům spojeným s touto problematikou. Poté se v praktické části zaměřím na samotný výzkum této problematiky, okomentuji jeho fáze a zhodnotím výsledky provedeného výzkumu.

Problematiku vnímám jako dlouhodobě aktuální v celé Evropské unii, jelikož migrace obyvatel za hranice domovského státu se stala naprosto běžnou součástí našich životů. Pokud jde ale o přijetí migrantů na našem území, ať už mají v plánu zdržet se krátkodobě či natrvalo, je český národ plný předsudků a stereotypů. Chtěla bych tedy zjistit, v jaké míře se u současné mladé generace tyto předsudky a stereotypy vůči jinému etniku projevují.

Stejně tak jako tvrdí Berry a kol.(1990) i já vnímám, že názory na okolní dění nejvíce ovlivňuje rodina, přátelé, školní prostředí a média. Tyto názory se samozřejmě během života formují, prohlubují i mění, ale je naprosto klíčové, poskytnout mladým lidem kvalitní informace o soužití s jinými kulturami, protože právě v této životní fázi může v životě každého jedince zakořenit tolerantní nebo netolerantní postoj vůči jinému etniku. Podstatou této práce je pomocí výzkumu poukázat na významnost multikulturní výchovy na středních školách a podpořit její rozvoj. Předpokládám, že tato výuka na středních školách by měla navazovat na předchozí vzdělávání a rodinnou výchovu.

Při tvorbě dotazníku pro můj výzkum jsem vycházela z nejznámějších definic předsudků a stereotypů, které nalezneme například v Psychologickém slovníku (Hartl a Hartlová, 2010, s. 464), zde se hovoří o „názorové strnulosti s emočním nábojem, kdy není určitý úsudek kriticky zhodnocen. Jedná se tedy pouze o přejímání názorů bez přímé zkušenosti.“

Taktéž Průcha (2010) uvádí, že velkou roli hraje emocionální náboj a racionální obsah bývá potlačen. Právě na onu emoční složku jsem se u respondentů rozhodla působit pomocí primingové manipulace, která předcházela dotazníkovému šetření. Detailnějšímu popisu výzkumu se budu věnovat v praktické části bakalářské práce.

Krátkou kapitolu chci také věnovat médiím. Jelikož populace ve vyspělých zemích často žije hektickým stylem života, nedbá na aktivní vyhledávání informací a neposuzuje jejich relevantnost. Naopak velká část společnosti sklouzává k pasivnímu konzumu informací servírovaných z mnoha stran, především masovými médii. Těm se tedy dostává do rukou neuvěřitelná moc k manipulaci davů lidí. Toto téma je samostatným předmětem výzkumných prací. Ráda bych ho ale zmínila alespoň okrajově, jelikož vidím spojitost s výzkumem, který jsem uskutečnila. Taktéž považuji informační přesycenost za škodlivou, především pro mladé lidi. Přemíra protichůdných informací může vyústit v názorový zmatek nebo naopak může dojít k naprosté ztrátě zájmu o danou problematiku. Pouze řádná a nepředpojatá osvěta může vést k tolerantní společnosti nebo alespoň ke zlepšení problematických situací mezi rozdílnými etniky, rasami a kulturami. V opačném případě může docházet k rozvoji radikalismu a extremistických hnutí a mír ve společnosti se dostane do ohrožení.

2 Cíl

Cílem této bakalářské práce je poukázání na souvislost mezi primingem (prostředkem který média s oblibou využívají) a negativním postojem respondentů vůči jinému etniku. Práce se skládá ze dvou částí, teoretické a empirické. Nejprve v teoretické části stručně vysvětlím základní pojmy potřebné k pochopení dané problematiky - postoje, stereotypy, předsudky, etnikum, rasa, národnostní menšina a rovněž pojmy spojené s negativními projevy chování jako diskriminace, etnocentrismus, xenofobie, rasismus. Poslední část teorie se věnuje pojmům migrace a asimilace, média a jejich vliv, multikulturní společnost a multikulturní výchova.

V empirické části pak navazuji na teorii kvantitativním výzkumem. Výzkum jsem prováděla formou dotazníkového šetření na dvou středních školách odlišného typu, ve městě Brně. Odlišností od klasického dotazníkového šetření je, že vyplnění dotazníku předchází primingová manipulace v podobě dvou různých článků. Oba články jsou přejaty z českých populárních médií. Studenti v každé třídě jsou rozděleni do dvou skupin, právě podle těchto článků. Po sběru a zpracování dat následuje vyhodnocení výzkumu a závěrečná diskuze.

3 Teoretická část

V této části si přiblížíme několik pojmů, které interkulturní psychologie frekventovaně používá a jsou potřebné k hlubšímu porozumění a lepší orientaci v problematice.

3.1 Postoje

Pojem postoj se do vědní disciplíny dostává již prostřednictvím Charlese Darwina, ale pevně se zakořenil až počátkem 20. století s nově vznikající vědní disciplínou – sociální psychologie. Postoje jsou málo kdy neutrální, většinou vyjadřují náš hodnotící vztah k různým sociálním objektům v našem prostředí. Tedy co upřednostňujeme, resp. (ne)máme rádi. I když část postojů je vrozených, většinu získáváme v průběhu našeho života přímo prostřednictvím osobní zkušenosti s objekty nebo zprostředkovaně sociálním učením (J.Výrost, 2008, s.127).

Dle psychologického slovníku se jedná o hodnotící vztah vyjádřený sklonem ustáleným způsobem reagovat na předměty, osoby situace i na sebe sama. Postoje jsou součástí osobnosti a předurčují, jak se budeme cítit například v přítomnosti osoby, ke které zaujímáme negativní či pozitivní postoj, jak o této osobě budeme smýšlet atd. Postoje se společně s vědomostmi získávají v průběhu života, především vzděláváním a širšími sociálními vlivy, jako je veřejné mínění a sociální kontakty. Jsou relativně trvalé a obsahují několik složek. Složku kognitivní neboli poznávací, afektivní neboli citovou a behaviorální v českém jazyce známou jako konativní. Postoje lze měřit kvantitativně pomocí škál, či analyzovat obsahově. V případě analýzy se zaměřujeme především na to, kde se postoj nachází v hierarchii hodnot (Hartl a Hartlová, 2010, s.431).

Lze tedy říci, že postoj je v podstatě stanovisko, které jedinec či skupina zaujímá k určité problematice. Může být velmi individuální a subjektivní, kladné nebo záporné, skryté či zjevné, vědomé i nevědomé ale v každém případě čím více jedinců tento názor přejímá, tím rozšířenější může určitý postoj ve společnosti být, aniž by někdo pátral po jeho původu či objektivnosti.

Jakou funkci mají postoje v našem životě? Hartl a Hartlová (2010) uvádí, že slouží člověku k udržení konzistentnosti a odolnosti vůči změně. Dále se rozlišuje pět funkcí: kognitivní – pomáhá vytvářet názory na svět a prostředí, ve kterém žijeme. Instrumentální – dosažení prospěchu nebo vyhnutí se trestu. Hodnotová- vyjadřuje hodnoty a odráží sebepestoj člověka. Ego-obranná – chrání před úzkostí a ohrožením sebeucty. Sociálně-adjustační – napomáhá pocitům sociální sounáležitosti.

3.2 Předsudky

Předsudky jsou specifickým velmi silně zafixovaným druhem postojů, s výraznou emoční složkou. Jedinec připisuje členu dané skupiny konkrétní negativní vlastnosti jenom pro to, že patří k dané skupině. Allport (2004) považuje předsudky za antipatii, spočívající v chybné a strnulé generalizaci, směřující vůči skupině jako celku nebo jedinci, který je členem této skupiny. Tato zakořeněnost způsobuje, že se lidé drží předsudků i navzdory informacím, které tvrdí opak. Nebo se jedná o předsudky implicitní, tedy takové, které si člověk neuvědomuje nebo si je nepřipouští. Většinou jsou negativního charakteru, ale mohou být i pozitivní. Tvoří významnou překážku komunikace, protože ovlivňují sociální percepci a kognici, tedy vnímání a poznávání druhých (V. Jirásková, Multikulturní výchova, 2006, s. 127).

3.3 Stereotypy

Stereotyp je typické a automatické jednání. Pokud hovoříme o sociálním stereotypu, jedná se o zjednodušený úsudek někdy také označovaný jako myšlenkový návyk. Opět se zde projevuje emoční zabarvení a nesnadná změna zaběhlého stereotypu. Sociální a genderové stereotypy reprezentují naše představy o typickém příslušníkovi dané skupiny a jeho „adekvátním“ chování. Tyto charakteristiky se stávají více nepřátelské v situacích, kdy mezi skupinami vzniká napětí. Média často tyto stereotypy umocňují, je tedy třeba si uvědomovat, kdy nám stereotypizace brání ve spravedlivém posouzení (V. Jirásková, Multikulturní výchova, 2006, s. 127).

3.4 Rasa

Pokud se rozhodneme dělit lidstvo podle rasy, vycházíme z biologických a genetických odlišností. Tedy hlavně viditelných rozdílů jako je barva pleti, výška, tvar lebky a další fyzické atributy. Studium rasových rozdílů se zabývá především biologie a fyzická antropologie, ale také interkulturní a sociální psychologie. „Rasové kategorie se dělí na čtyři až třicet šest dle přístupů. V minulosti však bylo mnohem běžnější dělit skupiny lidí na základě kmenové nebo příbuzenské příslušnosti. Zastáncem rasového členění byl například Hrabě Joseph Arthur de Gobineau, někdy také přezdívan jako otec moderního rasismu, rozlišoval tři rasy: bělošskou - árijskou, černošskou - negroidní a žlutou - mongoloidní. Rasám přisuzoval také určité charakteristické vlastnosti a rozdílnou úroveň inteligence“ (Giddens, 2009, s.580).

Dříve byl výskyt konkrétní rasy spjatý také s určitým místem, dnes je naprosto běžné, že na území jednoho státu žije několik ras dohromady a mohou se vzájemně prolínat. Giddens zastává názor koncept ras zcela opustit, považuje ho za zastaralý a nehumánní. Oproti tomu Průcha tvrdí, že se lidé užívání pojmu rasa zbytečně obávají a považuje rozdílnost ras za něco naprosto objektivního.

3.5 Etnikum

Etnicita je sociální koncept, není tedy dána fixně a biologicky, jde spíše o psychický stav jedince. Odkazuje na kulturní zvyklosti a postoje konkrétní skupiny obyvatel. Jsou to charakteristiky, jimiž se tato skupina tvořící společenství odlišuje od ostatních, například jazyk, společné dějiny, náboženství. Nejedná se o vrozenou, ale naučenou vlastnost. Jedná se o projev vědomí o sounáležitosti jednotlivce či skupiny s určitou etnicitou. Kromě kognitivní složky hraje významnou roli i složka emocionální. Prožívání pocitů se projevuje například v případě diskriminace vlastního etnika nebo naopak když jsme hrdí na úspěchy vlastního etnika“ (Průcha, 2010, s. 51).

Z mého pohledu, je v současné globalizované společnosti stále těžší udržet si pocit příslušnosti k danému etniku. Lidé často hovoří několika jazyky, kulturu z jiných zemí přejímají za vlastní a pouto k původní příslušnosti slábne.

3.6 Národnostní menšina

S předchozím pojmem je silně spjatý i pojem národnost, protože z příslušných etnik se vyvinuly jednotlivé národy, které mají své vlastní státy. Pokud jsou ve státě zastoupena i jiná etnika, v menší míře než majoritní národ, jsou považována za národnostní menšinu. Z právního hlediska je národnostní menšina jasně definována v zákoně č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin.

Ten za národnostní menšinu pokládá společenství občanů České republiky žijících na území současné ČR, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a současně projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo. Taktéž je příslušníkem národnostní menšiny občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti (Úřad vlády České republiky, 2017).

3.7 Migrace

Tuto problematiku výstižně shrnul Scheu, který uvádí, že: pokud hovoříme o migraci osob z jiných kulturních okruhů (tedy neevropských zemí) do evropských států, stal se pojem „*kulturní konflikt*“ oblíbeným a často používaným argumentem v diskuzích o vztahu mezi tradiční většinovou společností v evropských zemích na jedné straně a přistěhovalci na straně druhé. V napětí domnělých a skutečných kulturních odlišností a nepřesně vymezených národních a kulturních identit je přítomnost migrantů někdy vnímána jako cizí, nestravitelný prvek. V posledních desetiletích výrazně roste podíl neevropských přistěhovalců a ani restriktivní migrační politika EU tomu není schopna zabránit. Integrace příslušníků různých etnických komunit je proto klíčovou výzvou současné doby (Scheu, 2011, s.17).

Obecně jsou migrační trendy ve světě charakterizovány dvěma základními směry migračních pohybů a to z chudého jihu na sever a z východu na západ. Dále máme tzv. "push" a "pull" faktory, které nutí osoby opustit zemi svého původu nebo naopak faktory které migranty do cílových zemí přitahují. Do první skupiny patří především chudoba, nezaměstnanost a válečné konflikty. Do skupiny druhé řadíme vysokou životní úroveň, jistotu zaměstnání, bezpečí, vzdělání, systém sociální podpory a další (Demografický informační portál, 2017)

Po celém světě stále roste počet lidí, kteří opouští své domovy, aby mohli žít v zahraničí. Dle aktuálních odhadů Organizace spojených národů žilo v roce 2015 více než 243 milionů osob v jiném než domovském státě, což je oproti roku 2010 nárůst o více než 30 milionů osob (UN.org, 2015).

Kromě lidí ucházejících se o lepší pracovní podmínky, jde především o osoby usilující o sjednocení se svými rodinami a také o uprchlíky, pro které již nebyl život v domovské zemi snesitelný. Specifikem EU je odstranění kontrol na vnitřních hranicích mezi členskými státy. Jak uvádí Scheu (2011), profitují z toho nejen občané EU, ale také příslušníci třetích států. Kontrola migrace mezi členskými státy je značně ztížena a také sílí tlak přistěhovalců na vnější hranice EU. Tato situace vede k tomu, že jednotlivé národní státy nemohou prakticky prostředky vnitrostátního práva řídit proces vstupu cizinců na své území a musejí se vzdát části svého suverénního rozhodování. Je tedy na Evropské unii jako celku, aby zavedla nové nástroje migrační politiky a vytvořila tak komplexní propojení právních, politických a sociálně-ekonomických

aspektů. Je ale nutné podotknout, že ačkoli je tato situace komplikovaná, nelze ji vnímat ryze negativně. Pro budoucnost Evropy z ekonomického a demografického hlediska je migrace nezbytná.

3.8 Asimilace a integrace

Asimilaci v tomto kontextu chápeme jako proces postupného včleňování jednoho etnika a jeho kultury do jiné kultury. Očekává se, že etnikum přicházející přijme kulturní hodnoty majoritních obyvatel (Průcha, 2010, s. 50).

Zimmermann (2005) definuje asimilaci jako proces, jehož výsledkem by mělo být dosažení co největší podobnosti. Přistěhovalci si tedy osvojí normy a pravidla hostitelské společnosti. Finanční příjmy imigrantů by měly být srovnatelné s platy majority a pracovní pozice budou stejně dosažitelné pro obě skupiny.

Pokud se zaměříme na situaci v České republice, můžeme si u Čechů všimnout větší uzavřenosti a nedůvěry vůči cizincům, která je údajně způsobena historickou zkušeností obyvatel s cizí nadvládou a pokusy eliminovat českou kulturu (Děkanovská in Scheu, 2011). Tento postoj majority může umocnit selhání asimilačního procesu a poté dojde k separaci etnik, které žijí sice na stejném území, ale vytváří uzavřené skupiny a jejich kultury se neprolínají.

Ideálním kompromisem mezi naprostou asimilací a separací je integrace. Integrované etnikum si zachovává vlastní kulturní hodnoty, ale zároveň respektuje kulturu, která ho obklopuje a adaptuje se na ni. Cílem přeci není vytvořit unifikovanou Evropskou kulturu, ale najít společnou symbiózu.

V rámci ČR zpracovává Ministerstvo vnitra každý rok aktualizovanou koncepci integrace cizinců, nesoucí podnázev „Ve vzájemném respektu“. Tento materiál navrhuje konkrétní opatření, kterými příslušné rezorty odpovědné za realizaci integrační politiky v průběhu roku 2017 podpoří úspěšnou integraci cizinců v České republice. Postup vychází z analýzy aktuální situace a identifikovaných problémů i potřeb a konkrétně rozpracovává záměry politiky integrace. Pro rok 2017 byla ze státního rozpočtu České republiky na podporu integrace cizinců stanovena částka 54 290 290 Kč (MVČR, 2017).

Primární cílovou skupinou jsou především legálně pobývajícím občané třetích zemí (tj. mimo země EU), kteří nejsou žadateli o mezinárodní ochranu. Dodatkovou cílovou skupinou jsou osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana - v návaznosti na Státní integrační program jim bude umožněno využívat relevantních integračních opatření.

Celkový počet legálně pobývajících cizinců na území České republiky byl v roce 2016 485 195 osob, což tvoří 4,4% celkové populace České republiky. Podíl cizinců z třetích zemí na celkovém počtu obyvatel České republiky tvoří 2,6 % (277 277 osob). Více než 70 % cizinců na území České republiky tvoří státní příslušníci šesti zemí – Ukrajiny (108 220), Slovenska (105 462), Vietnamu (57 806), Ruska (35 475), Německa (21 060) a Polska (20 170). V posledních letech roste podíl trvalých pobytů. Tato skutečnost z dlouhodobého hlediska pozitivně ovlivňuje proces integrace, neboť trvalý pobyt jako nejvyšší pobytový status dává cizinci v sociální oblasti stejná práva jako českým občanům (vyrovnané pozice na trhu práce s českými občany, přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění a nárok na sociální dávky). Nejčastějším účelem pobytu jsou zájmy spojené s ekonomickou činností a v posledních letech lze sledovat nárůst podílu státních příslušníků třetích zemí, kteří v České republice pobývají za účelem sloučení rodiny a poměrně značný podíl cizinců (18,9 %) pobývá v České republice na základě studia (MVČR, 2017).

4 Extrémní postoje

Konflikty jsou nevyhnutelnou součástí lidského soužití, pokud jde ale o soužití několika etnik na jednom území, dochází k projevům intolerance poměrně často. Nepřátelský postoj může pramenit ze strachu, neznalosti, negativních zkušeností a vytvořených stereotypů. Jak uvádí Šišková (1998), každá národnostní a etnická skupina má vlastní historii, tradice, žebříčky hodnot, specifické chování a jednání a také vlastní zkušenosti s chováním odlišných národnostních a etnických skupin. K nedorozumění a následné netoleranci vede nejen nízká informovanost o „těch druhých“, ale i nereálná očekávání z obou stran.

Za extrémní postoje lze považovat postoje agresivní, kdy se člověk prosazuje na úkor druhých. Nedbá na jejich práva a oprávněné požadavky. Ponižuje a sráží sebedůvěru ostatních (V. Jirásková, 2006, s. 123). Jedním z takových projevů může být například rasová diskriminace. V tomto případě dochází k omezování a utiskování určité skupiny a jejich členů na základě předsudků. Často jde o znevýhodňování na trhu práce nebo v oblasti vzdělávání. Je ale velmi obtížné prokázat, že šlo o odpírání práv na základě diskriminace, i když je tato problematika právně ošetřena.

V České republice jsou zaručena lidská práva a svobody bez rozdílu pro všechny. Ty zaručuje Ústava (zákon č.1/1993Sb.) a Listina základních práv a svobod (zákon č. 23/1991 Sb.). Taktéž trestní zákoník, hlava XIII vymezuje trestní postihy v této oblasti v několika paragrafech: § 355 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (1) Kdo veřejně hanobí některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu nebo skupinu osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. § 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (1) Kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Za rasově motivované násilné chování jsou určeny postihy dle: § 352 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (1) Kdo skupině obyvatelů vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. (2) Kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci

nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta. Celá hlava XIII trestního zákoníku je věnována trestním činům proti lidskosti, kdy se věnuje zvláštní pozornost genocidě (§ 400), útokům proti lidskosti (§ 401), apartheidu a diskriminaci skupiny lidí (§ 402), založení, podpoře a propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403), projevům sympatií k hnutí k potlačení práv a svobod člověka (§ 404) a dále vymezuje trestní postih za popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405).

Dále máme antidiskriminační zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací. Za přímou diskriminaci se v § 2 rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru (zakonyprolidi.cz, 2009).

4.1 Etnocentrismus

Pokud jsme obeznámeni s pojmem etnicita, tedy etnická identita, můžeme velmi jednoduše pochopit i pojem etnocentrismus. Tesař (2007) pracuje s konceptem, že podvědomě dělíme svět na dobré a špatné a přirozeně tedy svoji etnickou skupinu považujeme za dobrou a cizí skupinu za tu horší. Údajně se jedná o primitivní pud sebezáchovy. Etnocentrismus v současném prostředí staví vědomě i nevědomě do popředí vlastní kulturu, rasu, komunitu a očekává, že jiné kultury se budou chovat podle jeho ideálních hodnot. Nepřipouští ale, že v jiném prostředí se žebříčky hodnot a kulturní vzorce vyvíjely zcela jinak a že neexistuje žádná univerzálně správná kultura.

4.2 Xenofobie

Definice uvádí, že xenofobie je strach a nedůvěra vůči tomu, kdo přichází z ciziny, z cizího prostředí, mimo vlastní sociální útvar. Ostatní jsou posuzováni na základě vlastní tradice a na základě vlastního sebeposuzování. Největší nárůst xenofobie je patrný v obdobích krizí, ať už ekonomických nebo politických. V takové situaci bývají cizí podněty, subjektivně vnímány jako více nebezpečné a jsou označovány za zdroj veškerých potíží. Právní definice xenofobie neexistuje, protože se nejedná o ideologii, ale o svobodný a soukromý pocit (Frištenská in Šišková, 1998).

4.3 Rasismus

Rasismus je nejvyšším stupněm projevu nelibosti vůči jinému etniku. Negativní pocity v tomto případě nebývají příliš skrývány a mají i své vnější agresivní projevy od slovního napadání a záměrné diskriminace, až po fyzické násilí. Frištenská (1998) uvádí, že tato ideologie předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských ras.

Existenci skupin zastávajících extrémně radikální názory a ideologie nelze zcela zabránit. Záleží ale na přístupu vlády a občanů daného státu, jak se k tolerování takových skupin postaví. Velmi nebezpečné se stávají projevy rasismu především ve spojitosti s politikou, která vyhláší izolační nebo dokonce likvidační programy pro určité etnické skupiny. Sedmdesát dva let po skončení 2. světové války můžeme v Evropě opět sledovat bujení pochybných politických stran a extrémistických hnutí, které zakládají svůj program na nenávisti vůči jiné sociální skupině. Hnutí s rozličnými názvy sdružují individua, přesvědčená o výjimečném postavení vlastní rasy. Nejlépe se tyto názory projevují v davu, který poskytuje určitou anonymitu a vytváří pocit síly. S velikostí davu se tedy zvětšuje i intenzita projevů nadřazenosti nad „méněcennou“ cizí rasou.

5 Média a jejich vliv

„Čím častěji se obraz kulturního konfliktu objevuje v politických debatách a sdělovacích prostředcích, tím více se šíří pocit ohrožení tradičních evropských kulturních hodnot“ (Scheu, 2011, s. 18). Taktéž Jiráček (2003, s. 249) upozorňuje na: „sklon médií k opakování sdělení, což má za následek silící tendence opakovanému sdělení věřit a brát ho jako samozřejmost.“ Masová média v čele s internetem jsou fenoménem současné doby. Moderní společnost čelí díky inovativním technologiím tzv. informační explozi, kdy konzumuje informace sdělované médii téměř bez přestání. Lidé si ani často nejsou ochotni připustit, jaký vliv na jejich vnímání reality, rozhodování, přesvědčení a postoje média mají (Giles, 2010).

Jak uvádí Sedláčková (2010, s. 39), problémem masových médií je centralizace jejich vlastnictví, orientace na „západní“ kulturní koncept (westernizace), absence menšinových novinářů a další. Dochází tedy k omezení ideologické rozmanitosti. Masová média se orientují svým specifickým typem sociální komunikace na velkou skupinu příjemců. Mají tedy široké pole působnosti, co se týče ideologické propagandy, cílené manipulace a cenzury. Manipulace je snaha oklamat druhé, rozhodovat za ně a neumožnit jim vytvořit si vlastní názor, neznamená to však podávání mylných informací. Implikuje asymetrický vztah, kdy si oběť není manipulace vědoma (Harré in Van Dijk, 1985, s. 126-142).

Existuje několik druhů mediální manipulace a to: manipulace nesrozumitelností či zahlcením bezvýznamnostmi, manipulace řazením nebo umístěním v tisku a internetových člancích a manipulace s emocemi a výběrem, případně ignorováním určitých témat (Sedláčková, 2010, s. 39). Poslední zmiňovaný druh byl využit také v konceptu této práce. V praxi to znamená, že se apeluje na emoce a zahrnují se pouze takové zprávy, témata a informace, které podporují naši perspektivu a ostatní pohledy jsou záměrně opomíjeny. Podpořit lze tyto dojmy také používáním statistických údajů, fotografií či videí, výpověďmi svědků a dalšími nástroji.

Kvalita informací v současných médiích je značně diskutabilní. Je tedy dobré pozastavit se nad otázkou, kdo nám takové množství informací sděluje a proč. Jakým způsobem jsou informace modifikovány a komu z toho plyne prospěch.

6 Multikulturní společnost a multikulturní výchova

V současné liberálně-demokratické a kulturně nehomogenní společnosti je třeba naučit se vzájemné toleranci a respektu. Tato rozmanitost by neměla vést k izolaci jednotlivých skupin, ale naopak ke společné komunikaci a interakci.

Multikulturní výchova učí jedince z rozdílných národů, etnických, rasových nebo náboženských skupin jak spolu žít, spolupracovat, respektovat se a otevřeně komunikovat. Barša (2003) popisuje multikulturní společnost takto: „lidé s různými kořeny mohou žít pospolu a učit se porozumět obraznosti druhých. Měli by se bez předsudků a iluzí dívat přes hranice rasy a učit se žít v promíšené společnosti. Historické události se také děly na rozhraní různých kultur a jejich správné pochopení přináší světu určitou naději.“

Snaha o citlivou integraci a případnou asimilaci přistěhovalců je zřejmá v některých politických opatřeních, mediálních kampaních a osvětových akcích zaměřených proti diskriminaci, xenofobii a rasismu. Je ale třeba, aby multikulturní výchova byla obsažena především v různých vzdělávacích programech nejen na školách, ale i u mimoškolních aktivit. Odbourávání strachu a negativních předsudků vůči cizincům je dlouhodobá transformace dané společnosti. V České republice poznamenané historickým vývojem je tento strach z cizího ještě více umocněn a multikulturní výchova je zde oproti jiným evropským zemím, Kanadě či Americe na samém začátku (Průcha, 2010).

Za matku multikulturní výchovy se považuje Severoamerický kontinent, kde se v 60. letech minulého století začala projevovat snaha o zmírnění napětí mezi černošským obyvatelstvem a bělochy. Především v Kanadě kde docházelo k eskalaci napětí mezi původními obyvateli a přistěhovalci, byla znatelná snaha o vytvoření programů usnadňujících společné soužití (Barša, 2003).

Jako u každé ideologie můžeme pozorovat poměrně výrazný střet multikulturních příznivců a zastánců nacionalistických směrů. Barša (2003) představuje tři základní modely přijímání cizinců do vlastní kultury, typické pro evropskou společnost. Za prvního reprezentanta je považována Francie, která vyžaduje co nejvyšší stupeň asimilace. „Výuka ve školách není přizpůsobována žákům z jiného kulturního prostředí a očekává se, že si osvojí francouzskou identitu. Taktéž projevy náboženské

příslušnosti jsou považovány za striktně privátní záležitost a ve veřejném prostoru nejsou příliš tolerovány.“ Další modelovou zemí je Velká Británie, která nevyžaduje potlačení etnické příslušnosti, ale taktéž očekává určitou míru integrace. Ovšem snaží se brát ohled na individuální potřeby menšin. Jako třetí zástupce je zde uvedeno Německo, které výrazně odděluje ekonomické a občansko-politické zapojení imigrantů do společnosti. Kulturní integrace nebyla dlouho považována za podstatnou, jelikož se očekávalo, že pracovní hostující cizinci se vrátí zpět do své vlasti (Barša, 2003, s. 11). V rámci Evropské unie se tedy setkáváme s protikladnými přístupy a není snadné ustanovit jednotný přístup k multikulturní výchově pro všechny státy.

Je důležité, vnímat interdisciplinární charakter multikulturní výchovy, který propojuje několik vědeckých oblastí od historie, přes sociologii až po interkulturní psychologii. Jako jedna z neúčinnějších metod multikulturního vzdělávání se ukázala praxe, tedy kontakt a diskuze s jinými etniky. Mohou to být etnika, která žijí přímo v místě našeho bydliště nebo se s nimi seznámíme při pobytu v zahraničí. Například v rámci Evropského programu výměny studentů Erasmus, který silně podporuje kulturně-etnické obohacení studentů nebo jiných výměnných pobytů (Cichá a kol., 2012).

Výsledkem multikulturní výchovy je cílené ovlivnění postojů, především u dětí a mladistvých. Ačkoli jsou s multikulturní výchovou spojovány značné naděje, její efektivitu nelze v krátkém časovém horizontu prokázat. Nezbyvá tedy než doufat, že u budoucích generací se pozitivní efekt opravdu projeví.

7 Empirická část

V empirické části plynule navazují na část teoretickou. Nejprve si definují základní výzkumnou otázku a z ní vycházející hypotézy. Dále také představím skupinu, na kterou byl výzkum aplikován. Následně nastíním průběh sběru a zpracování dat a vyhodnotím získané informace

Jako nejvhodnější metoda výzkumu byl zvolen kvantitativní výzkum pomocí dotazníku, jelikož záměrem bylo získat co největší množství dat. Dotazník byl vytvořen přímo pro tuto bakalářskou práci a po jeho vyplnění následoval v každé třídě krátký skupinový rozhovor na dané téma. Studenti tedy byli zpětně obeznámeni s povahou dotazníku. Součástí této kapitoly je také interpretace výsledků a závěrečná diskuze.

7.1 Výběr vzorku dotazovaných

Jako vhodný vzorek pro tento výzkum, byli zvoleni studenti středních škol v Brně. Aby byl tento záměrný výběr objektivnější, navštívila jsem dvě typově odlišné školy. Konkrétně šlo o vyšší stupeň gymnázia a střední pedagogickou školu. Navštívila jsem 8 tříd s průměrným počtem 20 přítomných osob na třídu. Čtyři třídy náleží ke gymnáziu a čtyři třídy náleží ke střední pedagogické škole. Celkový počet dotázaných byl tedy 160 osob. Věk respondentů se pohybuje od 16 do 20 let. Výzkumu se zúčastnilo 43 mužů a 117 žen. Z toho plyne, že muži byli ve výzkumu zastoupeni z 27% a ženy z 73%. Podrobnější informace viz tabulka číslo 1.

Tab. č. 1 Respondenti

	četnost	procentuální vyjádření
16 let	20	13%
17 let	57	36%
18 let	58	36%
19 let	23	14%
20 let	2	1%

7.2 Výzkumná otázka a hypotézy

Hlavním cílem mého výzkumu je zjistit, jestli existuje prokazatelná souvislost mezi primingovou manipulací (v tomto případě jde o přečtení článku) a následným vyplněním dotazníku. Formulace výzkumné otázky tedy zní: *Změnil respondent svůj postoj vůči jinému etniku či rase na základě momentálního vlivu emocí vyvolaných primingovým efektem?*

Následně si vytvářím hypotézy, které jsou pro kvantitativní výzkum nepostradatelné. „Hypotézy tvoří jádro klasických kvantitativně orientovaných výzkumů. Hypotéza je tvrzení, které je vyjádřeno oznamovací větou a musí vyjadřovat vztah mezi dvěma proměnnými. Není to tedy otázka, ale podmíněný výrok o vztahu mezi dvěma nebo více proměnnými. Lze také říci, že hypotézy jsou predikcemi neboli předpověďmi. Pokud tedy nemůžeme hovořit o vyjádření vztahu, nemůžeme hovořit o vědecké hypotéze. Proto musí být hypotéza formulována jako tvrzení o rozdílech, vztazích nebo následcích. Hypotézu musí být možno vědecky ověřovat, tedy proměnné v hypotéze musejí být měřitelné“ (M.Chráska, 2016, s.14).

Hypotézy pro tento výzkum jsou definovány takto:

H₀ *Hodnota indexu „valence postojů“ se mezi skupinami P a N neliší.*

H_A *Hodnota indexu „valence postojů“ se mezi skupinami P a N liší.*

Hypotézy v tomto výzkumu je nutné statisticky ověřit z hlediska významnosti rozdílů dvou výběrových rozptylů. K tomuto ověření slouží dvouvýběrový F- test pro rozptyl. Dále se také pomocí dvouvýběrového T-testu ověřuje významnost rozdílů dvou výběrových průměrů. Sledovanou hladinou statistické významnosti byla zvolena standardní hladina $\alpha = 0,05$. Tato hladina významnosti je jednou z nejčastěji používaných a představuje potvrzení hypotézy na úrovni 95% ve sledovaném parametru a 5 % pravděpodobnost, že se zamítne nulová hypotéza, ačkoliv bude platit.

7.3 Výzkumná metoda

Jak již bylo zmíněno výše, za nejvhodnější výzkumnou metodou byl zvolen kvantitativní výzkum s použitím dotazníku. Dotazník je k nahlédnutí v příloze č. 3. Významnou odlišností byl ale primingový článek, který samotnému vyplňování dotazníku předcházel. Právě tento článek měl za úkol vyvolat u respondentů bezprostřední emoce, které by se mohly případně odrazit ve vyplňování dotazníku (tzv. primingový efekt). Nutno podotknout, že ačkoliv články byly výrazně emocionálně zabarvené, nejednalo se o smyšlený text. Oba články byly převzaty z českých populárních médií a jsou uvedené v přílohách č. 1 a č. 2.

7.3.1 Struktura dotazníku

Dotazník byl svou strukturou přizpůsoben studentům střední školy a skládal se převážně z uzavřených otázek. Aby bylo možné pozorovat závislost definovanou ve výzkumné otázce, museli být respondenti v každé třídě rozděleni do dvou skupin. U skupiny P předcházel vyplnění dotazníku článek vzbuzující soucitné a pozitivní emoce. U skupiny N naopak vyplnění dotazníku předcházel článek negativní až nenávistný. Přestože se tato práce zaměřuje na předsudky a stereotypy vůči jinému etniku, není v dotazníku definováno žádné konkrétní etnikum. Je tedy čistě na respondentovi, jaké etnikum si při vyplňování představí a nechá-li se vést předešlým článkem.

Následně respondenti odpovídali na otázky v pětibodové číselné škále, zastupující názory od zcela pozitivního až po zcela negativní. Tato škála byla zvolena pro následnou lepší práci s daty. Celkem dotazník obsahoval 15 otázek, u kterých se respondent vyjadřoval k otázkám směřovaným na etnické skupiny a rasové předsudky, včetně jedné doplňkové otázky týkající se získávání informací z médií. Otázka na pohlaví a věk byla položena mimo tyto otázky. Vyplnění dotazníku bylo zcela dobrovolné a anonymní. Respondent měl možnost od vyplnění kdykoli odstoupit nebo neodpovídat na určitou otázku. Avšak návratnost dotazníků byla velmi dobrá.

7.4 Priming

Priming je zajímavou psychologickou metodou, která se nejčastěji používá ke zkoumání tzv. implicitních stereotypů a postojů. Je to tedy určitý druh stimulace, podněcování nebo primární aktivace působící na nevědomou úroveň myšlení jedince. To znamená, že vnímání určitého obsahu ovlivňují zkušenost z minulosti. Jedná se o experimentální přístup, při němž jsou užity dva po sobě jdoucí podněty a je zjišťována a měřena reakce na druhý z nich. Vystavení určitému stimulu, ovlivní reakci na pozdější podnět nebo jeho interpretaci, aniž bychom si tento vliv uvědomovali (Tulving a Schacter, 1990).

Priming totiž zvyšuje pravděpodobnost aktivace a specifické interpretace určitého schématu na základě asociací, které má jedinec s primingovým stimulem spojené. Toto schéma se tak stává dostupnější, a tudíž snadněji vybavitelné v podobných situacích. Primingový materiál může mít mnoho podob nejčastěji verbální či vizuální, může jím být jedno slovo i celý text, jeden obraz i celý film (Kolb, & Whishaw, 2009).

Při využití primingu ve výzkumu, můžeme zkoumat jeho negativní i pozitivní vlivy. V tomto případě se jedná o předložení textu s etnickým stereotypním zabarvením (ještě lépe by text posloužil v kombinaci s vizuální stimulací) a zjišťujeme, zda lze na účastnících výzkumu rozpoznat vyšší míru etnických stereotypů.

7.5 Vyhodnocení dat

Do tabulky bylo zapsáno pořadí pohlaví a věk respondentů. Následně také jednotlivé numerické body odpovídající odpovědím na položené otázky a typ primingového článku. Dotazník byl strukturován do pětistupňové škály a jednotlivá čísla znamenala následující postoje: 1 – zcela kladný postoj, 2 – spíše kladný postoj, 3 – neutrální postoj, 4 – spíše záporný postoj a 5 – zcela záporný postoj. U některých otázek byla tato škála převrácená, ale při statistickém zpracování jsem tento fakt zohlednila a přiřadila adekvátní hodnotu. S takto zpracovanou tabulkou, rozdělenou na dvě skupiny P a N (dle primingu), jsem měla možnost statisticky vyhodnotit a porovnat odlišnosti v odpovídání na položené otázky u obou skupin.

8 Analýza dat

Jelikož výzkumný problém je formulován pomocí hypotéz, je třeba jejich platnost ověřit, tedy statisticky testovat, pomocí F-testu a T-testu. K analýze dat byl použit statistický program IBM SPSS Statistics. Na základě výsledků budou hypotézy buď přijaty nebo zamítnuty. V tabulce Case Processing Summary (uvedena v příloze č.4) vidíme, že máme dva statistické soubory o velikosti $N = 84$ a $N = 76$, skupiny jsou rozděleny dle primingu na skupinu N a P a všechny hodnoty můžeme považovat za platné.

Dále je v příloze č. 5 uvedena také tabulka Descriptives, ve které jsou vybrané proměnné a jejich charakteristiky. Pro oba typy primingu jsou zde vypočítány minimální a maximální hodnoty, aritmetický průměr, směrodatná odchylka a rozptyl, ale i jiné hodnoty. V tomto případě nás bude zajímat aritmetický průměr, který je téměř shodný (2,85 a 2,68), ale i variabilita, která se u první skupiny pohybuje od 1,47 do 4,25 a u druhé skupiny od 1,53 do 4,2.

Je vhodné nejprve ověřit podmínku normálního rozložení, proto byl proveden test normality. Tento test nám určuje hustotu normálního rozdělení se střední hodnotou rovnou μ (mý) a směrodatnou odchylkou rovnou σ (sigma). Hodnota funkce říká, v jakých oblastech je výsledek náhodného pokusu více pravděpodobný a v jakých méně. Výsledky poblíž střední hodnoty μ jsou pravděpodobnější než odlehlé, vznikne tzv. Gaussova křivka (Zvárová, 1998). Test normálního rozložení je předpokladem pro validitu t-testu. (Řehák a Brom, 2015)

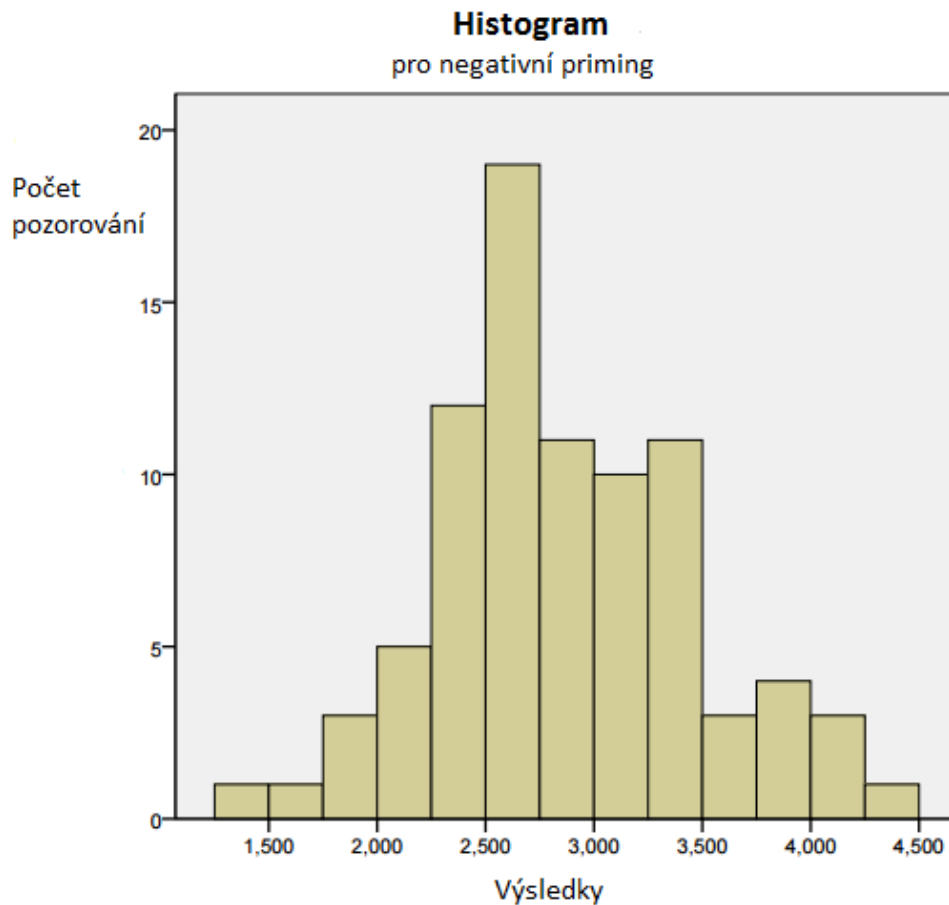
V tomto případě byl použit Kolmogorův-Smirnovův test a Shapirov-Wilkův test. Rozložení si můžeme vizualizovat pomocí histogramu. Další alternativou zobrazení může být Q-Qgraf (kvantil-kvantil), který je vhodnější pro testování normality na krajích rozdělení nebo P-P grafu (pravděpodobnost-pravděpodobnost) více zdůrazňuje odchylky od normálního rozdělení poblíž střední hodnoty (Zvárová, 1998).

Zvolila jsem zobrazení histogramem. Histogram nebo také sloupcový diagram je graf, který tvoří obdélníky s pevně zvolenou šířkou základny na ose x, odpovídající zvolenému intervalu. Na vodorovnou osu nanášíme hodnoty sledované veličiny a na svislou osu jejich četnosti. Optimální počet intervalů lze určit podle tzv. Sturgesova pravidla. Při normálním rozdělení souboru by měl histogram připomínat již zmiňovanou Gausovu křivku (Zvárová, 1998).

Kolmogorovův-Smirnovův test je metoda, která umožňuje testovat, zda dvě jednorozměrné náhodné proměnné pocházejí ze stejného rozdělení pravděpodobnosti, případně zda jedna jednorozměrná náhodná proměnná má předpokládané (teoretické) rozdělení. Autory metody jsou Andrej Nikolajevič Kolmogorov a Vladimir Ivanovič Smirnov. Existuje jednovýběrová a dvouvýběrová verze tohoto testu. Na podobném principu funguje i Šapirův-Wilkův test (Baštinec, 2009). Výsledky jsou k vidění v příloze č.6. Rozložení lze považovat za normální, viz histogramy.

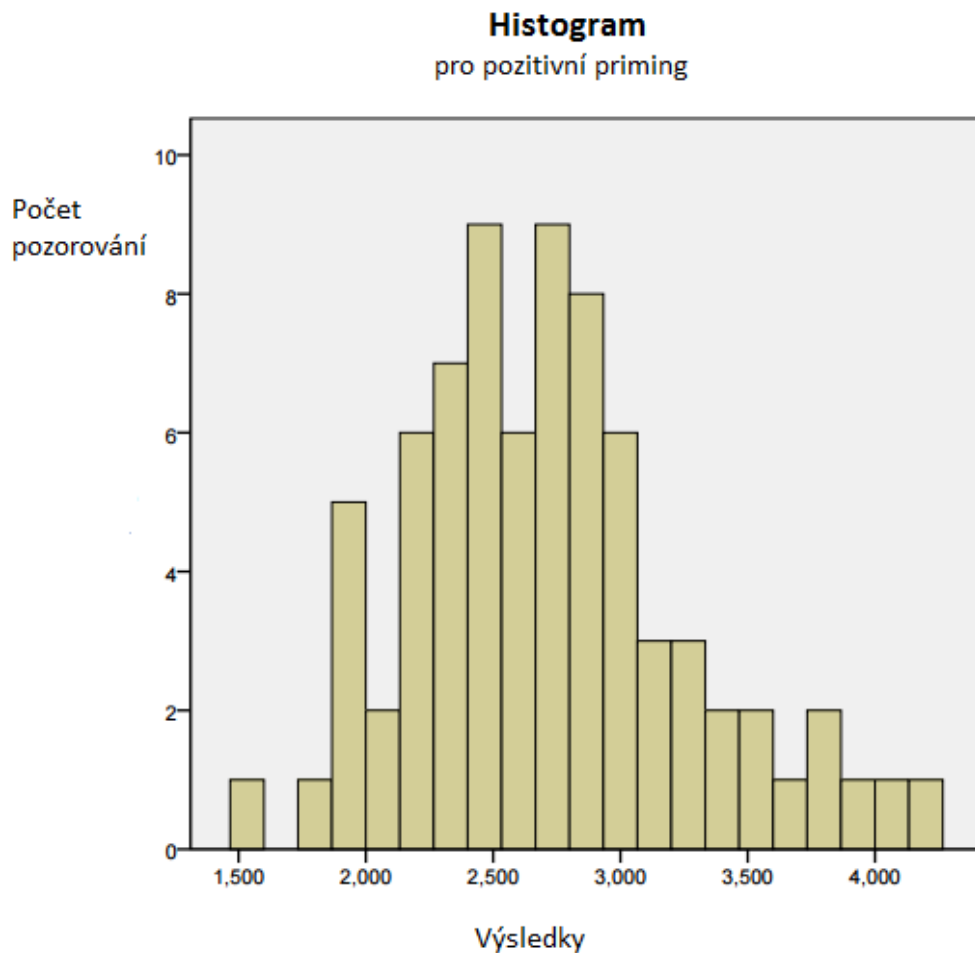
8.1 Histogram pro negativní priming

V tomto případě sledujeme statistický soubor o velikosti $N = 84$, na který jsem nechala působit negativní priming. Střední hodnota se nachází v bodě 2,853 a směrodatná odchylka je rovna 0,592. Vzhled histogramu nám napovídá, že soubor má normální rozložení. Nejvyšší četnost odpovědí se pohybovala mezi stupněm 2 a 3, což značí v odpovědích spíše kladný až neutrální postoj. Je ale znatelné lehké vychýlení do pravé části histogramu, tedy inklinace k více negativním odpovědím.

8.2 Histogram pro pozitivní priming

V tomto případě sledujeme statistický soubor o velikosti $N = 76$, na který jsem nechala působit pozitivní priming. Střední hodnota se nachází v bodě 2,687 a směrodatná odchylka je rovna 0,539. Taktéž zde lze tvrdit, že soubor má normální rozložení. Nejvyšší četnost odpovědí se pohybovala opět mezi stupněm 2 a 3, což značí odpovědi spíše kladný až neutrální postoj. Je ale znatelné lehké vychýlení do levé části histogramu, tedy inklinace k více pozitivním odpovědím.

8.3 T-test

T-test můžeme použít, protože je splněn předpoklad normálního rozložení. Dalším splněným předpokladem je také to, že se jedná o dva nezávislé výběry a jednotlivé údaje v každém souboru jsou nezávisle vzniklé veličiny. Nemáme zjištěnou signifikanci odchylky od shody a je tedy možné použít Studentův test. V tabulce máme k dispozici hodnotu t-statistiky ve sloupci *t*, její stupně volnosti ve sloupci *df* a dvoustrannou hodnotu signifikance ve sloupci *Sig.(2-tailed)*. Ve sloupci Mean Difference zjistíme rozdíl průměrů. Z tabulky také můžeme vyčíst standardní chybu odhadu rozdílů průměrů a 95% konfidenční interval rozdílů (Řehák a Brom, 2015).

V Levenově F testu se ukázala shoda rozptylů sig. větší než 0,05. Z toho vyplývá, že hodnoty rozptylů jsou stejné a čteme hodnoty v prvním řádku *equal variance assumed*. Velikost kritické p-hodnoty 0,066 ve sloupci *Sig.(2-tailed)* je hodnota větší než hodnota 0,05, tudíž nulovou hypotézu nezamítáme. Zamítnutí nulové hypotézy na 5% hladině významnosti se nepotvrdilo a rozdíl není statisticky významný. Tabulka k nahlédnutí v příloze č. 7.

Závěr testování: Alternativní hypotézu H1 zamítáme a potvrzujeme nulovou hypotézu H0, tedy že hodnota indexu „valence postojů“ se mezi skupinami P a N neliší.

9 Diskuze a shrnutí výsledků

Cílem empirické části práce bylo ukázat, jak se efekt primingové manipulace promítne do aktivace stereotypního smýšlení o jiném etniku u studentů středních škol. Byly vytvořeny hypotézy testující tzv. „index valence postojů“. Volbu parametrického testování považuji za vhodnější, protože je silnější než testování neparametrické. Po otestování byla alternativní hypotéza zamítnuta a nulová hypotéza byla přijata. Statisticky významný rozdíl se tedy neprokázal, ale určitá inklinace dle primingu byla u respondentů pozorovatelná.

Výzkumná otázka se táže, jestli změnil respondent svůj postoj vůči jinému etniku či rase na základě momentálního vlivu emocí vyvolaných primingovým efektem. Navzdory výzkumům v tomto oboru, které potvrzují, že zdroje informací ovlivňují postoje (Smith, De Houwer, Nosek, 2013 a Berry, Shields, 2013) se v mé práci nepodařilo statisticky dostatečně prokázat souvislost mezi články a postoji respondentů. To může být způsobeno určitými omezeními, jako velikost vzorku vybraných studentů. Vzorek nebyl dostatečně velký, aby se podařilo pomocí statistických metod alternativní hypotézu potvrdit. Předpokládám, že při širším výzkumu, do kterého by se zapojilo více osob, by se hodnoty lišily významněji.

Dalším faktorem, který mohl ovlivnit výsledky, je homogenita skupiny. Jednalo se pouze o studenty středních škol, ve věkovém rozmezí 16-20 let a velké procento ve výzkumu zastupovaly ženy. Do budoucna by tedy bylo vhodné zapojit do výzkumu respondenty více věkových kategorií, různého typu vzdělání a více mužů. Dá se například očekávat, že lidé s vyšším vzděláním a lidé, kteří neabsolvovali žádné rozšiřující vzdělání, budou vnímat texty odlišným způsobem a že se tato odlišnost následně projeví ve výsledném indexu.

Na informace, které výzkum přinesl lze v celkovém shrnutí nahlížet pozitivně. Ukázalo se, že index valence postojů se u respondentů pohybuje v hodnotách vyjadřujících převážně kladný postoj k jinému etniku. Tyto výsledky mohou poukazovat také na kvalitní rozvoj multikulturní výchovy a tolerance na středních školách. Výuka by se měla v tomto směru nadále rozvíjet.

10 Závěr

V bakalářské práci „*Předsudky a stereotypy vůči vybrané skupině obyvatel, studie s využitím metody primingu*“ se vliv primingové manipulace u studentů brněnských středních škol významně nepotvrdil. Teoretická část, sestavená na základě odborné literatury a několika internetových zdrojů, nabízí krátký a stručný vhled do dané problematiky. Především pak definice jednotlivých pojmů souvisejících s problematikou.

V praktické části pak popisují celý proces kvantitativního výzkumu s dotazníkovým šetřením, kterému předcházela četba dvou typů primingových článků. Článek P, jehož účelem bylo vyvolat u skupiny dotazovaných soucitné a pozitivní emoce a článek N, jehož účelem byl přesný opak. Tedy vyvolat negativní až nenávistné emoce. Oba články byly přežaty z českých populárních médií odlišného typu. Konkrétně se jednalo o články z idnes.cz a blesk.cz. Tyto stránky figurovaly i na předních příčkách v otevřené otázce kde získáváte informace o současném dění. Studentům ale byla sdělena informace o původu článků až po vyplnění dotazníků. Výzkumu se zúčastnili studenti víceletého gymnázia a střední pedagogické školy. Vliv primingu byl patrný, ale nebyl statisticky potvrzen. Celkově se hodnoty pohybovaly okolo neutrálního postoje. Jako téma článků byla zvolena uprchlická krize, tedy stále aktuální téma. Jelikož migranti spojení s touto krizí nemusí být stejného etnika ani rasy, rozhodla jsem se v otázkách nespecifikovat žádné konkrétní etnikum.

Doufám, že tato práce bude přínosem nebo alespoň zajímavým poznatkem například pro pedagogy, kteří se zaměřují na multikulturní výchovu. Ale také pro širokou veřejnost, která by se měla pozastavit nad tím, z jakých zdrojů lidé čerpají informace o současném dění a do jaké míry se nechávají těmito informacemi ovlivnit.

11 Použitá literatura

- ALLPORT, G.W. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3.
- BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-020-9.
- BAŠTINEC, J. *Statistika, operační výzkum, stochastické procesy*. Skripta FEKT VUT v Brně, Brno 2009.
- BERRY, J.W. a kol. *Cross-cultural psychology: research and applications*. 3. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. ISBN 978-0-521-76212-0.
- BERRY, T. R., SHIELDS, C. *Source attribution and credibility of health and appearance exercise advertisements: relationship with implicit and explicit attitudes and intentions*. Journal of health psychology, 2013.
- BORŮVKOVÁ, J., HORÁČKOVÁ, P., HANÁČEK, M. *Statistika v SPSS*. Jihlava: Vysoká škola polytechnická, 2014. ISBN 978-80-87035-86-3.
- BURTON, G., JIRÁK, J. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Studium. ISBN 80-85947-67-6.
- CICHÁ, M., PREISSOVÁ, A., GULOVÁ, L. *Jinakost, předsudky, multikulturalismus: možnosti a limity multikulturní výchovy*. Olomouc: UPOL, 2012. ISBN 978-80-244-3287-8.
- GEIST, B. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Vodnář, 2000. ISBN 80-86226-07-7.
- GIDDENS, A., W. SUTTON, P. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1.
- GILES, D. *Psychologie médií*. Praha: Grada, 2012. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3921-2.
- HARTL, P., HARTLOVÁ H. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-73-67-686-5.
- CHRÁSTKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vyd. Praha: Grada, 2016. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.

JIRÁSKOVÁ, V. *Multikulturní výchova: předsudky a stereotypy*. Praha: EPOCH 2006. ISBN 80-87027-31-0.

KOLB, B., WHISHAW, I. Q. (2009). *Fundamentals of human neuropsychology*. Macmillan

MURPHY, R F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006. ISBN 80-85850-53-2.

PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-709-1

ŘEHÁK, J., BROM, O. *SPSS – Praktická analýza dat*. Brno: Computer Press, 2015. ISBN 978-80-5.

SEDLÁČKOVÁ, L. *Islám v médiích*. Liberec: Bor, 2010. ISBN 978-80-86807-65-2.

SCHEU, H. CH., ASLAN, E. *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-07-0.

SKUTIL, M. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

ŠÍŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9

SMITH, C. T., DE HOUWER, J., NOSEK, B. A. *Consider the Source Persuasion of Implicit Evaluations Is Moderated by Source Credibility*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2013. 39(2), 193-205.

TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-097-9

TULVING, E., SCHACTER, D. L. *Priming and human memory systems*. *Research Library*, 1990. *Science*, 247(4940), 301-306. online 4.5.2017

VAN DIJK, T. *Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication*. Berlin: de Gruyter, 1985. ISBN 3-11-010319-2.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. 2., přeprac a rouš.vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.

ZIMMERMANN, K. F., *European Migration: What do we know?* Oxford: University Press, 2005, 653 s. ISBN 978-0-19-925735-5.

ZVÁROVÁ, J. *Základy statistiky pro biomedicínské obory*. Praha: Karolinum, 1998. Biomedicínská statistika. ISBN 80-7184-786-0

Internetové zdroje

DEMOGRAFICKÝ INFORMAČNÍ PORTÁL. Migrace. *demografie.info* [online].

©2017.[vid.13.05.2017].

Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_migrace

MINISTERSTVO VNITRA ČR. Azyl, migrace a integrace. *MVCR.cz* [online]. Praha,

©2017.[vid.05.04.2017].

Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. Národnostní menšiny. *Vláda.cz* [online].

Praha, ©2017.[vid.10.04.2017].

Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/>

UNITED NATIONS, DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS.

Total international migrant stock. *UN.org* [online]. ©2015. [vid.10.04.2017].

Dostupné z:

<http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml>

ZAKONY PRO LIDI. HLAVA XIII, Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné

trestné činy. *zakonyprolidi.cz* [online]. ©2017. [vid.08.05.2017].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Seznam použitých symbolů a zkratk

EU	Evropská unie
MVCR	Ministerstvo vnitra České republiky
Skupina P	skupina, na kterou byl aplikován pozitivní priming
Skupina N	skupina, na kterou byl aplikován negativní priming
μ (mý)	střední hodnota
σ (sigma)	směrodatná odchylka

Seznam tabulek

Tab. č. 1 Respondenti.....strana 26

Seznam příloh

Příloha č. 1: Priming – text pro skupinu P.....	strana 44
Příloha č. 2: Priming – text pro skupinu N.....	strana 45
Příloha č. 3: Dotazník.....	strana 46-49
Příloha č. 4: Tabulka Case Procesing Summary.....	strana 50
Příloha č. 5: Tabulka Descriptives.....	strana 50
Příloha č. 6: Tabulka Test of Normality	strana 51
Příloha č. 7: T-test.....	strana 51

12 Přílohy

Příloha č. 1: Priming – text pro skupinu P

Běžence sužují omrzliny a další problémy

V nehostinných podmínkách uvázli běženci v Srbsku poté, co balkánské státy uzavřely hranice. Běženci zůstali měsíce bez přístupu k tekoucí vodě, záchodům či sprchám. V krutých mrazech se mezi lidmi šíří nemoci a problémem jsou také omrzliny, ačkoli se lidé snaží hřát u ohně. Dým však způsobuje také dýchací problémy. Jídlo se snaží dobrovolníci humanitárních organizací zajistit alespoň jednou za 24 hodin. Lékaři bez hranic tento týden na místě postavili pět stanů s pomocí, hlavními problémy jsou infekce dýchacích cest, omrzliny, svrab a další komplikace. V noci padají teploty až na -15 stupňů a vzhledem k nedostatečnému oblečení a nevhodnému obutí uprchlíků bude omrzlin a dalších zdravotních komplikací přibývat. Nutno poznamenat, že je zde také spousta opuštěných dětí bez rodičů. Hazrat má 14 let a ani po čtyřech měsících utrpení se nevzdává naděje, že vyvázne živý a podaří se mu dostat do Chorvatska nebo Maďarska. „Převaděči mi vzali všechny moje peníze a také mě zbili.“ říká Hazrat. Chlapec se ale nevzdává naděje. Jeho rodiče zabili ve válečném konfliktu, nemá tedy co ztratit ani se kam vrátit

Příloha č. 2: Priming – text pro skupinu N

Desítky případů znásilnění i zneužívání dětí. Německo vydalo data o zvrhlostech migrantů!

Běženci spáchali v německém Severním Porýní-Vestfálsku 178 sexuálních útoků během pouhého půl roku. Mezi oběťmi jsou dle policejních statistik i desítky dětí. Číslo může být ještě mnohem vyšší, mnoho obětí sexuální útoky nenahlásilo. Konkrétně se jedná o 80 případů sexuálního harašení, 42 případů znásilnění, 25 případů zneužívání dětí, pět případů exhibicionismu a 26 „dalších“ incidentů.

Připomeňme, že Německem otrásla i Silvestrovská noc v Kolíně nad Rýnem, kdy přes tisíc mužů převážně z imigrantského prostředí sexuálně zaútočilo na Němky. Dokonce ani policie je nedokázala ochránit. Napadeno bylo té noci zhruba šest stovek žen, jedna žena se dokonce po znásilnění raději rozhodla pro potrat. V největším ohrožení jsou děti a důchodkyně, tedy osoby s nižší schopností obrany. Přímo na hřbitově znásilnil azylant babičku, taktéž seniorka venčící psa se neubránila sexuálnímu napadení ze strany uprchlíka.

Příloha č. 3: Dotazník

1. Kde získáváte informace o aktuálním dění nejčastěji? Uveďte prosím některé konkrétní zdroje.

Vaše odpověď:

2. Dozvíte se, že máte nové sousedy. Je to rodina jiného etnika (např. Arabové). Jaký je Váš postoj k tomu, že se k Vám přistěhovali?

- zcela kladný
- spíše kladný
- neutrální
- spíše negativní
- zcela negativní

3. Váš nejlepší kamarád/kamarádka se začal/a scházet s partou lidí jiného etnika. Jaký na to máte názor?

- zcela kladný
- spíše kladný
- neutrální
- spíše negativní
- zcela negativní

4. Umíte si představit, že Váš životní partner/partnerka bude člověk jiného etnika?

- určitě ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- určitě ne

5. Vadí Vám, pokud si někdo dělá z někoho legraci kvůli barvě pleti, například vypráví „rasistické vtipy“?

- určitě ano
- spíše ano
- občas
- spíše ne
- určitě ne

6. Stýkáte se rád/a s lidmi z jiné kultury či jiného etnika? Považujete to za obohacující?

- určitě ano
- spíše ano
- občas
- spíše ne
- určitě ne

7. Nastoupíte do třídy, ve které nikoho neznáte a většina lidí je jiného etnika. Jak byste se k takové situaci stavěli?

- zcela kladně
- spíše kladně
- neutrálně
- spíše negativně
- zcela negativně

8. Do Vaší třídy nastoupí nový spolužák jiného etnika. Ujmete se ho a představíte mu o přestávce své kamarády a ostatní spolužáky?

- určitě ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- určitě ne

9. Pokud byste zjistili novou informaci o tom, že Vaši předkové byli jiného etnika. Jaká by byla Vaše reakce?

- zcela kladná
- spíše kladná
- neutrální
- spíše negativní
- zcela negativní

10. Máte možnost přestěhovat se do krásného bydlení v místě, které se Vám vždy líbilo. Ale je to v lokalitě, kde žije také spousta cizinců a lidí jiného etnika. Vadilo by Vám to?

- určitě ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- určitě ne

11. Myslíte si, že jste se někdy k někomu nezachovali správně právě proto, že byl jiného etnika/rasy?

- ano, záměrně
- ano, ale ne úmyslně
- nevím
- spíše ne
- určitě ne

12. Myslíte si, že v České republice se lidé k cizincům a lidem jiné rasy chovají hůř než v jiných zemích?

- určitě ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- určitě ne

13. Umíte si představit, že by Vaši rodiče adoptovali dítě jiného etnika?

- určitě ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- určitě ne

14. Myslíte si, že příslušnost k určitému etniku předurčuje již od narození, jestli budete dobrým nebo špatným člověkem?

- určitě ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- určitě ne

15. Umíte si představit, že pojedete například na dovolenou, jazykový kurz, výměnný pobyt a celou dobu budete trávit pouze v přítomnosti lidí jiného etnika?

- určitě ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- určitě ne

16. Máte osobní negativní zkušenost s příslušníky jiných etnik?

- určitě ano
- spíše ano
- negativní i pozitivní
- spíše ne
- určitě ne

Prosím doplňte

pohlaví.....věk

Příloha č. 4: Tabulka Case Processing Summary

		Case Processing Summary					
		Cases					
		Valid		Missing		Total	
	Prim	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Res	N	84	100,0%	0	0,0%	84	100,0%
	P	76	100,0%	0	0,0%	76	100,0%

Příloha č. 5: Tabulka Descriptives

			Descriptives	
	Prim		Statistic	Std. Error
Res	N	Mean	2,85303	,064593
		95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound 2,72455 Upper Bound 2,98150	
		5% Trimmed Mean	2,84608	
		Median	2,80000	
		Variance	,350	
		Std. Deviation	,592006	
		Minimum	1,467	
		Maximum	4,250	
		Range	2,783	
		Interquartile Range	,800	
		Skewness	,280	,263
		Kurtosis	-,229	,520
	P	Mean	2,68684	,061850
		95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound 2,56363 Upper Bound 2,81005	
		5% Trimmed Mean	2,66745	
		Median	2,66667	
		Variance	,291	
		Std. Deviation	,539192	
		Minimum	1,533	
		Maximum	4,200	
		Range	2,667	
		Interquartile Range	,650	
		Skewness	,560	,276
		Kurtosis	,316	,545

Příloha č. 6: Tabulka Test of Normality

Tests of Normality

Prim	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Res N	,107	84	,019	,983	84	,349
P	,081	76	,200*	,975	76	,146

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Příloha č. 7: T-test

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
	F	Sig.	t	df
Equal variances assumed	1,033	,311	-1,850	158

	t-test for Equality of Means				
	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the ...	
				Lower	Upper
Equal variances assumed	,066	-,166184	,089850	-,343645	,011278